

Ingrid Maier

‘ALLVARLIGT’ PÅ RYSKA¹

1. Inledning

De ryska adverbena *серьезно* och *всерьез* är mycket nära synonymer. Bådas översättning till svenska kan vara ”allvarligt” och ”på allvar” — varvid *серьезно* både vad gäller bildningssättet och användningen ligger närmare ‘allvarligt’, *всерьез* ‘på allvar’; det föreligger dock ingen 1:1-motsvarighet. I ordböckerna förklaras i allmänhet det ena adverbet, *всерьез*, genom en hänvisning till det andra, och i en doktorsavhandling om adverb i ryskan betraktas de som ”fullständiga ekvivalenter” på det semantiska planet (Golubzowa 1991: 330 f.). I många kontexter är de faktiskt utbytbara mot varandra; jämför (1 a) och (1 b):

1 a) Меня поразило, что Ракитин, а затем Меркулов, *серьезно* восприняли этот бред. (Ф. Незнанский, *Ярмарка в Сокольниках*)

b) Меня поразило, что Ракитин ... *всерьез* ...

Men som brukar vara fallet även hos mycket nära synonymer är de dock inte utbytbara mot varandra i alla kontexter, vilket tyder på att det trots allt också finns en markant semantisk *skillnad* mellan dem; jämför (2 a) och (2 b):

¹Jag vill uttrycka mitt djupa tack till docent Irma Petrovna Slesareva (Moskva och Århus) för många givande diskussioner i samband med den här uppsatsen.

2 а) Иван внимательно и *серьезно* посмотрел на секретаря. (В. Шукшин, *Любовины*)

б) *Иван внимательно и *всерьез* посмотрел ...

Den här uppsatsen är ett försök att avgränsa betydelsen hos dessa två adverb gentemot varandra och beskriva den semantiska skillnaden i explicita termer.

2. Adverbena *серьезно*, *всерьез* i ordböckerna

Den stora akademiordboken i 17 band (i fortsättningen *BA*) 1) nämner två betydelser för adverbet *серьезно*: 1. Adverb till adjektivet *серьезный*; 2. Inskottsord med betydelsen 'самом деле, правда'.² Den "lilla" akademiordboken i fyra band (*MAS*) anför samma två betydelser och därutöver 'Ешутя, без смеха'. Ožegovs ordbok (*SO* 1993) tar in upp *серьезно* som speciellt uppslagsord; här är man hänvisad till förklaringen av *серьезный*. Följande tre betydelser kan anses vara relevanta även för adverbets betydelse. 1. 'Вдумчивый и строгий, не легкомысленный.' 2. 'Глубокомысленный, сосредоточенный (о выражении лица).' 3. 'Существенный и важный по содержанию, не легковесный, не шуточный.'

Redan ur dessa ordböcker framgår att *серьезно* har en bred semantik. Dal' (1909) — som inte tar upp *серьезно* som speciellt uppslagsord — beskriver ordet *серьезно* på följande sätt: "значение этого слова весьма различно, но одним из следующих его всегда заменить можно", varpå följer en uppräkningslista av 25 synonymer, däribland:

²Som exempel på inskottsordet *серьезно* anføres bl.a. följande citat: «Нет, серьезно, нужно во что бы то ни стало устроить себе какую-нибудь гнусность, подлость.» (А. Чехов, Иванов)

важный, строгий, настойчивый, решительный, думчивый, резкий, сумрачный, нешуточный. Ytterligare ett indicium för det stora betydelsespektrum som täcks av detta adjektiv ger Abramovs synonymordbok (1900; 1994⁵), där lexemen *серьезный* och *всерьез* ingår i sammanlagt sex olika synonymgrupper: *усердный, важный, величавый, опасный, основательный, тревожный.*

Lexemet *всерьез* är av relativt sent ursprung. I Dal's ordbok (1909) förekommer det i en "bindestrecksvariant", *вс-серьезъ*, under uppslagsordet *серьезный*. Enligt *BAS* nämns ordet *всерьез* i denna form för första gången i Ušakovs ordbok (1934). I den nya utgåvan av akademins stora ordbok, *BAS-2*, anförs följande tre betydelser: 'Серьезно, не в шутку'; 'Очень, сильно'; 'Основательно, по-деловому'. *MAS* nämner den första och den tredje av dessa, *SO* (1993) bara den första, 'Серьезно, не в шутку'. *BAS-2* har enligt min uppfattning den bästa beskrivningen — den är i synnerhet en klar förbättring jämfört med *BAS-1* (som jag inte vill citera här).

"Vanliga" enspråkiga ordböcker och synonymordböcker, såsom t.ex. Abramovs, brukar ju inte kontrastera två nära synonymer mot varandra, varför den semantiska *skillnaden* mellan dem i allmänhet inte framträder. Evgen'evs synonymordbok (*SS*), som är uppbyggd efter andra principer än Abramovs, gör dock ett försök att avgränsa de båda adverbena *серьезно* och *всерьез* gentemot varandra:³ «Серьезно значительно шире других слов по значению, употр. для характеристики чьих-л. действий, слов, поступ-

³I denna ordboks synonymgrupp ingår även *не в шутку* (разг.), *не шутя* (разг.), *на (полном) серьезе* (прост.).

ков, чувств и т. п. как имеющих серьезный, основательный характер; *всерьез* — на самом деле, по существу серьезно, слово часто употр. по отношению к намерениям, действиям, речи и т. п., являющимся серьезными, не представляющим собой шутки, розыгрыша.» Tolkningen tar fasta på att *serьезно* används när det är fråga om handlingens (ordens, känslornas) allvarliga grundläggande karaktär och betonar motsatsen till "skämtskoj" hos adverbet *всерьез*. Denna karakteristik förefaller mig vara korrekt i princip, dock inte fullständig.

En aspekt som saknas i alla enspråkiga ordböckers tolkningar är att *серьезно* och *всерьез* innehåller en *pragmatisk* komponent: talaren värderar ett tillstånd, en proces eller en handling som "allvarlig". Det är denna subjektiva värdering som gör att dessa adverb kan uppfattas som diffusa i sin betydelse. Ett annat problem ligger i det faktum att ordböckerna i sin tolkning av *серьезно* — såsom är allmänt brukligt vid tolkning av adverb, bildade av adjektiv — hänvisar till adjektivet *серьезный*, fastän adjektiven och adverbens olika kategoriella betydelser återspeglas även i deras respektive lexikaliska betydelser. Med andra ord det faktum att ett adverb ingår i helt andra syntagmatiska relationer än ett adjektiv bidrar till att de båda lexemen utvecklar något olika betydelser.

3. Materialbaserad undersökning

Eftersom ordböckerna inte ger oss ett tydligt svar på fråga om de undersökta adverbens semantik har jag samlat ihop egna exempel ur rysk originallitteratur. En del exempel har jag hämtat ur *Rysk textkorpus*, men jag har även inkluderat

exempel ur ett stort antal andra källor. Sammanlagt är det fråga om några hundra exempel; de flesta härstammar ur den moderna ryska skönlitteraturen.

För att närma mig problemet har jag i första hand undersökt adverbens syntagmatiska omgivningar. En viktig fråga i detta sammanhang är möjligheterna till och restriktionerna mot att kombinera dessa adverb med olika typer av predikat, i synnerhet med olika semantiska verbgrupper. Jag redovisar resultatet av denna undersökning separat för *серьезно* (3.1) och för *всерьез* (3.2), för att sedan komma till en kontrasterande beskrivning (4).

3.1. *серьезно*

3.1.1. Adverbet *серьезно* är bildat på ett regelbundet sätt av adjektivet *серьезный*. Det "beter sig" syntaktiskt som ett normalt adverb såtillvida att det bara kan modifiera verb och adjektiv, inte substantiv (jämför **жизнь серьезно*), att det lätt kan kombineras med gradadverben *очень*, *совершенно*, *совсем* (jämför ex. 5 nedan) och att det kan användas i komparativ (ex. 3):

3 Разочарование, постигшее его, было полезным: оно заставило отнестись *серьезнее* к своей работе. (В. Кожевников, *Мальчик с окраины* / *BAS-1*)

3.1.2. Den vanligaste förekomsten av *серьезно* i mitt material är tillsammans med "talaktsverb", såsom *сказать*, *проговорить* (i betydelsen 'säga', inte 'tala under en viss tid'), *спросить*, *ответить*, *объяснить*, *повторить*, *произнести*, *добавить* osv. — mer än hälften av de hittade belägen kan hänföras till denna kategori. Jag anför några typiska exempel:

4 — О нет, мы выслушаем вас очень внимательно — *серьезно* и успокоительно сказал Стравинский, — и в сумасшедшие вас рядить ни в коем случае не позволим. (М. Булгаков, *Мастер и Маргарита*)

5 — Извините меня, Лариса Васильевна, — сказал он очень *серьезно*. (В. Лидин, *Прилет птиц* / Рус textkorpus⁴)

6 — Стой! — *серьезно* повторил голос. (М. Булгаков, *Белая гвардия*)

I några exempel med *сказать* / *говорить* och deras synonymer står dessa verb i explicit kontrast till *шутить*; jämför (7) – (8) nedan:

7 Честно говоря, я так и не понял, шутил он или говорил *серьезно*. (Ф. Незнанский, *Операция «Фауст»*)

8 [...] — ответил Гаврилов, не то шутя, не то *серьезно*: во всяком случае, невеселой шуткой. (Б. Пильн, *Повесть непогашенной луны*)

Den explicita kontrasten *шутить* — *говорить серьезно* har till följd att *говорить (ответить) серьезно* i exemplen (7) – (8) uppfattas som *не шутить*. *Говорить серьезно* används här som ett fast uttryck.

Den betydelse av adverbet *серьезно* som t.ex. i BA 1 särbehandlas under beteckningen "вводное слово" lås sig enligt min uppfattning lämpligast behandlas tillsammans

⁴För exempel som är tagna ur *Rysk textkorpus* (i fortsättningen: RT) anger jag författare och verk när det är fråga om en skönlitterär text; exempel ur sakprosan anger jag bara den sekundära källan, RT.

med denna grupp av exempel. Det speciella med användningen av "inskottsordet" *серьезно* är att respektive talaktsverb (*сказать, спросить, ответить* ...) här inte har något syntaktiskt uttryck; jämför följande exempel:

9 — Нет, *серьезно*, вам не нравится транспарант? Это в самом деле неважный транспарант? (Ильф и Петров, *Двенадцать стульев*)

Betydelsen av *серьезно* är enligt min uppfattning densamma i (9) som i de tidigare diskuterade exemplen; skillnaden är att talaktsverbet här är underförstått: *Нет, я вас спрашиваю серьезно,*

3.1.3. Den näst största gruppen i mitt material utgörs av förnimmelseverb såsom *смотреть, глядеть, слушать*:

10 Однажды я сказал Вене про свои сны. Он *серьезно* посмотрел мне в лицо: — Ты знаешь, мне тоже ... Мне иногда кажется, что он жив. (Д. Гранин, *Дом на Фонтанке* / RT)

11 Прервав на минуту глаженье, Лариса Федоровна посмотрела на него [доктора] *серьезно* и удивленно. (Б. Пастернак, *Доктор Живаго*)

12 Но слушают его *серьезно* и даже с некоторым почтением. (Ю. Казаков, *Северный дневник* / RT)

Både i gruppen "talaktsverb" (4 – 8) och "förnimmelseverb" (10 – 12) aktualiseras snarast den betydelse som i Ožegovs ordbok tas upp under siffran 2 till *серьезный*: 'глубокомысленный, сосредоточенный (о выражении лица)' — personerna talar, tittar eller lyssnar med en inre koncentration, som i sin tur återspeglas i deras ansiktsuttryck. Inte

sällan kombineras *серьезно* i den här typen av meningar med ett annat adverb som mera entydigt beskriver personens ansiktsuttryck; jämför *серьезно* и *удивленно* i (11).

3.1.4. Nästa grupp av exempel vill jag sammanfatta under benämningen "intellektuell verksamhet", dvs. i första hand verb som *(по)думать, размышлять, вообразить (про)анализировать, изучать*, men under samma rubrik vill jag också behandla verb som betecknar en blandad tal och tankeverksamhet, t.ex. *обсуждать, говорить* (i betydelsen 'diskutera') — jag kan inte se någon skarp gräns mellan dessa verbgrupper.

Jag anför först några exempel som handlar om en *интеллектуальная* verksamhet, (13) – (14):

13 Практика дает немало примеров, над которыми стоит *серьезно* задуматься. (RT)

14 Какая бы наука ни становилась для учеников основным предметом, *серьезно* занимались они и другими. (RT)

I (15) nedan föreligger "blandad tal- och tankeverksamhet" — *поговорить* används här i betydelsen 'dryfta, samtala om', inte 'säga':

15 Но дело подвигалось вперед и близилось к завершению. Пришло время поговорить *серьезно*. (Б. Пастернак, *Доктор Живаго*)

I (13) – (15) realiseras betydelsen 'основательно, по-деловому', som nämns i *BAS-2* för lexemet *всерьез* (och indirekt i *BAS-1* för *серьезно*, under punkt 2 till adjektiv *серьезный*).

3.1.5. Predikat som betecknar en ”intellektuell inställning”, t.ex. *настроен, относиться, воспринимать*, modifieras också ofta med *серьезно*:

16 Решение об односторонних сокращениях советских войск и вооружений в Европе продемонстрировало, что СССР *серьезно* настроен на разоружение. (RT)

17 Мои современники совершенно *серьезно* восприняли сталинское поучение о дружбе поэтов и восхищались властителем, проявившим такую горячность и темперамент. (Н. Мандельштам, *Воспоминания*)

I exemplen (16) – (17) realiseras en betydelse som inte direkt nämns i någon av de förklarande enspråkiga ordböckerna och som skulle kunna parafraseras som ‘по-настоящему; как следует’; svenska: ‘(ta) på allvar’.

3.1.6. De återstående exemplen kan till större delen hänföras till predikat (finita verb, particip och adjektiv) som beskriver ”psykiska tillstånd och processer” (*уверен, убежден, страдать, ссориться, ...*), olika typer av ”psykisk/social påverkan” (*уменьшить, затруднить, осложнить, деформировать, ...*) och sådana som betecknar ”fysiologiska tillstånd och processer” (*хворать, (за)болеть, болен, ...*).

Jag anför några exempel för var och en av de tre grupperna.

Psykiska tillstånd och processer:

18 — [...] Ты *серьезно* уверена в том, что мы вчера были у сатаны? — Совершенно *серьезно*, — ответила Маргарита. (М. Булгаков, *Мастер и Маргарита*)

19 — Занимайся своим делом! — *серьезно* обиделся Гена. (В. Шукшин, *Любовины*)

I exemplen (18) – (19) har *серьезно* en ”förstärkande” betydelse; den ryska synonym som i allmänhet passar bäst är *сильно*, ibland *по-настоящему*.

Psykisk/social påverkan:

20 Огромный поток приезжих *серьезно* затруднил и [жителей] жизнь в исконных местах обитания. (RT)

21 Дефицит демократизма и гласности *серьезно* мешает развитию инициативы первичных парторганизаций. (RT)

Fysiologiska tillstånd och processer:

22 Много горя было с Пашею. Пока Лара *серьезно* хворала, его не допускали к ней. (Б. Пастернак *Доктор Живаго*)

23 Тетя Вера, мамина сестра, жила в городе Ниянеангарске на северном Байкале, и вот, стало быть *серьезно* заболела [...] (В. Распутин, *Век живи — ве люби* / RT)

Vad gäller ”fysiologiska tillstånd och processer” är det fråga om ett mycket begränsat antal verb. Den ryska synonym som lättast kan substitueras i stället för *серьезно* i (22) (23) är *тяжело*.

De sist behandlade grupperna har det gemensamt att *серьезно* i alla dessa exempel, (18) – (23), uttrycker betydelsen ’mycket; starkt’ — eller, mera allmänt uttryckt, ’i hög grad

Сильно kan substitueras i de flesta exemplen; ibland passar andra adverb, såsom *тяжело*, *значительно*, vid sidan om *серьезно*.⁵

3.1.7. I några — *туска* få! — exempel kombineras *серьезно* med verb som betecknar *fysiska* handlingar:

24 Чтобы стать таким виртуозом, нужно *серьезно* тренироваться. (RT)

25 И в 1945 году за свою сытую зарплату сытый следователь совершенно *серьезно* листал архивы провинциальных жандармских управлений, и писал совершенно серьезные протоколы допросов о конспиративных кличках, паролях, явках и собраниях 1903-го года. (А. Солженицын, *Архипелаг Гулаг*)

I (24) betecknar *тренироваться* visserligen en fysisk handling, men i verbets betydelse ingår även en intellektuell komponent; verbet *kan* också beteckna en rent intellektuell verksamhet, som t.ex. i uttrycken *тренировать ум*, *память* osv.

Серьезно *листать архивы* i (25) är bara till synes en rent fysisk handling: *листал архивы* används här snarare

⁵Lexemets betydelse skulle i dessa exempel kunna förklaras med hjälp av den lexikaliska funktionen MAGN i *Смысл ↔ Текст*-modellen (jämför Apresjan 1974; Mel'čuk 1974): t.ex. MAGN (болен) = *серьезно*, *тяжело*; MAGN (влюблен) = *серьезно*, *сильно*; MAGN (затруднить, мешать) = *серьезно*, *сильно*, *основательно*. I en "integrerad ordbok", t.ex. Mel'čuk & Žolkovskij (1984), anges det mest idiomatiska uttrycket för funktionen MAGN i ordboksartiklarna till de relevanta nyckelorden. Där hittar vi t.ex. följande värden för den lexikaliska funktionen MAGN (сомнение): *глубокое*, *сильное*, *большое*, *серьезное*; funktionen MAGN (сомневаться) ger värdena *очень*, *сильно*, *всерьез*; jämför Mel'čuk & Žolkovskij (1984: 766-9).

i överförd bemärkelse, med en något pejorativ underton, stället för *просматривать архивы*, som betecknar en intellektuell verksamhet. Rent fysiska handlingar, där den intellektuella komponenten är helt obetydlig eller frånvarande är starkt avvikande; jämför ?? *Я серьезно убираю комнату / стираю белье / режу хлеб*.

I vissa, mycket specifika kontexter kan även verb som inte alls innehåller någon intellektuell aspekt modifieras med adverbet *серьезно*; jämför (26):

26 Брат с сестрой все делали с улыбкой, родители улыбались редко: с серьезным видом уходили на работу, с серьезным видом возвращались, *серьезно*, хотя и не часто, встречались с друзьями, *серьезно* отдыхали [...] (Ю. Нагибин, *Терпение* / RT)

I (26) aktualiseras betydelsen 'без улыбки' genom kontexten *с улыбкой / улыбались редко / с серьезным видом*. Författaren uttrycker här sin ironi över dessa föräldrars beteende — normalt är uttryck som *серьезно встречаться / отдыхать* inte riktigt gångbara; i exemplets specifika kontext, i ett konstnärligt verk, är kombinationsrestriktion dock upphävd. Men sådana kombinationer måste betraktas som individuella konstnärliga avsteg från normen.

3.1.8. I slutet av detta avsnitt vill jag diskutera en grupp verb som inte låter sig hänföras till de ovan diskuterade semantiska predikatstyperna — verb som betecknar en övergång till en ny handling, t.ex. *заняться, приняться (за)*

27 Теперь она занялась *серьезно* начатками медицины и сдала при больнице экзамен на звание сестры милосердия. (Б. Пастернак, *Доктор Живаго*)

28 Увидев, как обращается с весьма сомнительными посетителями шеф ресторана, официанты отбросили всякие сомнения и принялись за дело *серьезно*. (М. Булгаков, *Мастер и Маргарита*)

Заняться i (27) skulle kunna klassificeras som perfektiv aspekt till *заниматься* och grupperas under rubriken "intellektuell verksamhet", men jag anser att det som är viktigt här inte är *verksamheten* utan *övergången, början* — på svenska ungefär 'ta itu med ... (på allvar)'. *Приняться* däremot är ett rent fasverb som beskriver 'början av en ny sysselsättning'. Därmed passar inget av de tre exemplen in i den allmänna verbklassifikationen.

3.2. *всерьез*

3.2.1. *Всерьез* är bildat enligt ett något mera ovanligt bildningsmönster: prepositionen *в* + en "avskuren" form av *серьезный*.⁶

Medan *серьезно* syntaktiskt beter sig som ett normalt adverb och bara kan modifiera verb och adjektiv kan *всерьез* även modifiera substantiv, dvs. det kan stå i attributiv position, såsom *жизнь всерьез, любовь всерьез*; jämför (29):

29 Когда читаешь, что наш парламент должен быть парламентом *всерьез*, то есть работающим, а не только торжественно голосующим, [...] (RT)

⁶L. Golubzowa (1991: 245) klassificerar *всерьез* inom bildningstypen "в + substantiv i ackusativ", tillsammans med adverb som *вразброд, вмиг, внаем, вновь, вразрез, вслух, вперебой, вперевалку, вдрызг*. Substantivet *серьез* — som har den stilistiska karakteristiken "прост." i ordböckerna — kan dock i sin tur uppfattas som en avskuren form av *серьезный*.

I (29) är det inte fråga om (*должен*) *быть всерьез*, utan (*быть*) *парламентом всерьез*.

Återigen i motsats till *серьезно* kan *всерьез* inte användas tillsammans med gradadverben *очень*, *совершенно*, *совсем* — uttrycken **очень / совершенно / совсем всерьез* är avvikande. Anledningen till denna restriktion är att *всерьез* — i motsats till *серьезно* — knappast kan användas som kvalitativ karakteristik (se nedan, under punkt 4.2).

3.2.2. Till de verbgrupper som är allra starkast representerade i materialet hör sådana som beskriver en "intellektuell verksamhet", inklusive "blandad tal- och tankeverksamhet". Jag anför först några exempel med verb som betecknar en *inre* intellektuell verksamhet (t.ex. *думать*, *размышлять*, *заниматься*, *научиться*, *изучить*):

30 Иными словами, ученые нынешнего поколения *всерьез* размышляют над «Всеобщей Теорией Всего» (примерно о такой теории всю жизнь мечтал Эйнштейн). (RT)

31 Она *всерьез* изучила свой характер и знала один из секретов собственной души ... (А. Королев, *Эрон*)

Följande exempel illustrerar undergruppen (blandad) "tal och tankeverksamhet" (t.ex. *обсуждать*, *говорить* — i betydelsen 'diskutera, dryfta'):

32 Как перестроить эти сферы — вопрос сложный и его, пожалуй, *всерьез* не обсуждали даже в печати (RT)

33 Хорошо, что разрешили смотреть на работы Дали, говорить о нем *всерьез*, а не топтать ногами ... (RT)

I förbindelse med verb ur kategorin "intellektuell verksamhet" (exemplen 30 – 33) aktualiseras betydelsen 'основательно, по-деловому' i *BAS-2*, precis som fallet var i den motsvarande exempelgruppen med *серьезно*, (13) – (15).

Följande exempel i denna kategori bör enligt min mening behandlas separat:

34 За столом обсуждали ситуацию, кто посмеиваясь, кто *всерьез*. (Д. Гранин, *Дождь в чужом городе* / RT)

35 Вы думаете, это говорилось с юмором? Нет, это утверждал *всерьез* обычно такой же советский [писатель], но не талантливый. (В. Войнович, *Москва 2042*)

I exempel av typen (34) – (35) ovan framhävs betydelsen 'не в шутку' genom den explicita kontrasten med ord som *посмеиваться, шутить, с юмором*. Det är svårt att substituera en annan rysk synonym (förutom *серьезно*— som dock inte heller passar helt perfekt, framför allt i 34) — *всерьез* är i en av sina betydelser just den perfekta antonymen till uttryck som *в шутку, на шутку, шутя, посмеиваясь* osv.

3.2.3. Till kategorin "verb som betecknar intellektuell inställning" (t.ex. *относиться, принимать, воспринимать*) räknar jag bl.a. följande belägg:

36 Может быть, Ленин принимал *всерьез* мысль о коллективном руководстве? Нет! (А. Рыбаков, *Дети Арбата*)

37 Видимо, чересчур *всерьез* приняв сведения о моем возрасте, оба полковника поддерживали меня под локотки [...] (В. Войнович, *Москва 2042*)

38 Насколько научились *всерьез* относиться к серьезным словам? (RT)

Exemplen (36) – (38) utgör bara en liten del av de funna beläggen i denna kategori; uttrycken *принимать/принять воспринимать, относиться всерьез* förekommer *туske* ofta i mitt material. Jag anser att det här är fråga om lexikaliserade förbindelser — substitution med en annan synonym (förutom *серьезно*, som går bra i 37 – 38) är omöjligt i uttrycken *относиться / принимать / воспринимать всерьез*.

Exempel (37) är också ovanligt såtillvida att *всерьез* här används tillsammans med gradadverbet *чересчур*. Intressant nog går kombinationen *чересчур всерьез* bra, medan synonymen *слишком* inte kan kombineras med *всерьез*.

3.2.4. Ytterligare en kategori där *всерьез* förekommer mycket frekvent är "psykiska tillstånd och processer" (adjektiv och particip: *благодарен, намерен, влюблен, убежден* ...; verb: *рассердиться, огорчать, разубедить*, ...):

39 Он бывал *всерьез* благодарен сыну, так щедро делившемуся с ним жизнью, излучавшему жизнь, [...] (А. Битов, *Жизнь в ветреную погоду* / RT)

40 Погибших кур Федя ничуть не жалел. Но когда сделал покушение на гусыню, Федя рассердился *всерьез*. (В. Белов, *Рассказы* / RT)

Även i denna kategori finns det några exempel, där kontrasten *не на шутку, шутить* — *всерьез* explicit framhävs:

41 Он ответил не сразу. [...] И вдруг рассердился. Не на шутку, *всерьез*. Глаза стали злыми, и резче обозначились скулы. (Л. Уварова, *Сиреневый бульвар* / SS)

42 Полковник хмуро смотрел на Алексея, и трудно было понять, шутит ли он или сердится *всерьез*. (Б. Полевой, *Повесть о настоящем человеке* / MAS)

Som en särskild undergrupp vill jag här framhäva verb som beskriver en "konflikt" (t.ex. *сражаться, драться, испытывать силы, помериться силами*). Enligt min uppfattning ligger dessa verb på gränsen mellan psykiska tillstånd / processer och fysiska handlingar:

43 Не в пример остальным сокурсникам, они явно жаждали уже *всерьез* сражаться, [...] (Н. Кожевникова, *Домашние задания* / RT)

44 Акбара померилась бы с ним силами *всерьез* [...] (Дж. Айтматов, *Плаха* / RT)

För alla citerade exempel under kategorin "psykiska tillstånd och processer", dvs. (39) – (44), har *всерьез* en "förstärkande" betydelse ('*сильно, по-настоящему*'), liksom *серьезно* i motsvarande grupp (18 – 19).

3.2.5. Den näst sista stora gruppen kan klassificeras under rubriken "psykisk/social påverkan", dvs. verb såsom *снуть, нарушать, навредить*; jag anför några exempel:

45 И, в общем-то до сих пор пока ничто *всерьез* не нарушало сложившегося образа жизни этой великой азиатской степи, [...] (Дж. Айтматов, *Плаха* / RT)

46 Но все же речка была слишком мала, чтобы даже в такое половодье *всерьез* навредить людям. (В. Солоухин, *Летний паводок* / RT)

I exemplen (45) – (46) realiseras återigen den ”förstärkande” betydelsen; möjliga ryska synonymer är *сильно*, *основательно*.

3.2.6. I *serьезно*-materialet särbehandlades en grupp predikat som betonar början av en ny handling; det fanns bara några enstaka sådana belägg i materialet. Vad gäller *всерьез*: är det fråga om en betydande grupp exempel med fasverber *начать / начинать*, *стать* och verb som *заняться (чем)*, *сесть (за что)*, *возникнуть*, *перейти*, som alla betonar det semantiska elementet ‘början av en ny fas’:

47 Графиком восхищались, но *всерьез* работать начинали, как всегда, за два месяца до выпуска. (*Известия*, 15.10.94)

48 *Всерьез* за работу я пока так и не могу сесть, [...] (М. Ганина, *Пока живу* / RT)

49 «Общий рынок» наконец занялся *всерьез* проблемами социальной политики. (RT)

50 Пожилые мужики и бабы *всерьез* начали ворчать — Хватит вам, окаянные! (В. Шукшин, *Любовины*)

51 Мы хотим глубоко и *всерьез* перейти от руководства вообще к так называемому конкретному руководству. (Киров, *Статьи и речи*) / BAS-1)

52 Да и не было, не встречалось ему в эти годы девушки, чтобы *всерьез* возникло желание жениться. (RT)

(47) – (52) representerar en användning som är *mycket* vanlig bland exemplen med *всерьез*, medan den fattas nästan helt vad gäller *серьезно*. *Всерьез начать, приступить, заняться (делом), братья/сестра (за работу)* är enligt min uppfattning lexikaliserade uttryck: det är svårt att ersätta *всерьез* med någon synonym — många gånger t.o.m. *серьезно* —, och användning av fasverb med betydelsen 'fortsätta' eller 'sluta' tycks också vara omöjlig; jämför ?*Всерьез продолжать / кончить*. (*Глубоко и всерьез* i ex. (51) är dessutom ett fast uttryck.)

3.2.7. Några områden som var starkt representerade i *серьезно*-materialet saknas helt för adverbet *всерьез*: talaktsverb, förnimmelseverb och predikat som betecknar fysiologiska tillstånd och processer. Vad gäller den sistnämnda gruppen verkar det snarast vara fråga om en tillfällig lucka; materialet är förstås inte heltäckande. Det går dock bra att konstruera meningar som uttrycker fysiologiska processer, t.ex. *Он всерьез заболел*.⁷

Vad däremot gäller talaktsverb såsom *сказать, спросить*, som utgjorde den allra största delen av beläggen med *серьезно*, är motsvarande uttryck med *всерьез* i allmänhet starkt avvikande (jämför **Он сказал / спросил / ответил / повторил всерьез*), och i (4) – (8) går det inte att substituera *всерьез* för *серьезно*. Ett skenbart undantag är (53):

⁷Däremot har jag inte lyckats konstruera en acceptabel mening i imperfektiv aspekt: **Он всерьез болел* är avvikande — jämför även under punkt 4.3.

53 — У вас день рождения? — как бы *всерьез* спросила Варя. (А. Рыбаков, *Дети Арбата*)

Partikeln *как бы*, tillsammans med *всерьез*, uttrycker att Varjas fråga egentligen *inte* var "allvarligt menad"; hon *låtsas* bara. *Как бы всерьез* är ett lexikaliserat uttryck; det går inte att använda *серьезно* med *как бы*.

På liknande sätt förhåller det sig med förnimmelseverben den näst största gruppen i *серьезно*-materialet: **Он всерьез смотрит / слушает* är avvikande; i (10) – (12) går det inte att använda *всерьез*. Det enda exemplet i mitt material är återigen en kombination av *как бы всерьез*, där det i sin tur inte är möjligt att ha *серьезно* (jämför 53 ovan)

54 Одни как бы *всерьез* предлагают, а другие как бы *всерьез* слушают, хотя все знают, что дело давно решено [...] (RT)

4. Kontrasterande beskrivning

4.1. Såväl adjektivet *серьезный* som adverbet *серьезно* *всерьез* är djupt förknippade med en **människa** — oftast som bärare av egenskapen (*серьезный человек*;⁸ jämför ?*серьезная пчела*), men i all synnerhet som "bedömande instans". Med andra ord: alla dessa lexem innehåller en pragmatisk, värderande betydelsekomponent som förutsätter existensen av en betraktare eller bedömare i form av en tänkande varelse från vars synvinkel en annan person, ett tillstånd, en aktivitet eller en handling bedöms som "allvarlig". "Objektiva" tillstånd, dvs. sådana som inte innehåller något

⁸Enligt *Русский ассоциативный словарь* (1994) är *человек* den absolut vanligaste associationen på *серьезный*, med 204 svar av sammanlagt 1070; därefter följer *разговор* (106 svar) och *мужчина* (41).

bedömning av en människa, kan inte beskrivas genom *серьезно* eller *всерьез*. En mening som *Температура серьезно поднялась* kan därför bara yttras om en människa vars tillstånd talaren bedömer som "allvarligt", t.ex. *После операции температура у больного серьезно поднялась*, men i regel inte om den objektiva ökningen av ytterttemperaturen, ?? *Температура воздуха серьезно поднялась*.

4.2. Den grundläggande betydelsen hos *серьезно* ger enligt min uppfattning en **kvalitativ karakteristik** av den handlande personen själv: *Х ответил серьезно* = 'Х ответил; (при этом) Х был серьезным'. Denna kvalitativa karakteristik kan gälla **yttre aspekter** (ansiktsuttryck: *смотреть серьезно*) eller en **inre koncentration** (*думать серьезно*), och adverbet kan i så fall kombineras med andra adverb, som också uttrycker en kvalitativ karakteristik, såsom *внимательно и серьезно* i ex. (2), *серьезно и успокоительно* i (4), *серьезно и удивленно* i (11). I denna grundläggande betydelse kan *серьезно* parafraseras med någon av synonymerna *вдумчиво, глубокомысленно, сосредоточенно, строго*. De övriga "betydelser" som har uppmärksamats i ordböckerna och i diskussionen av de språkliga beläggen — *основательно, по-деловому, глубоко; по-настоящему, как следует; очень, сильно, значительно; тяжело* — beror enligt min uppfattning på att den kvalitativa karakteristikerna har "flyttat" från den handlande personen till ett psykiskt eller fysiskt tillstånd: *Х серьезно заболел* = 'Х заболел; его болезнь была серьезной'.

Всерьез däremot kan **aldrig** användas som kvalitativ karakteristik av den handlande personen själv, därför **Он всерьез ответил / смотрел / слушал*. Jag hävdar att *все-*

рьез realiserar sin grundbetydelse i första hand genom en **negativ karakteristik**, dvs. genom att betona en **motsats**, motsatsen till 'skoj': *не для игры, не для смеха, не в шутку*.⁹ Denna "hänvisning till motsatsen" kommer ibland explicit till uttryck, som i exemplen (34) – (35), men även när så inte är fallet är den alltid implicit närvarande. *Всерьез* kan därför naturligtvis inte kombineras med andra, kvalitativa adverb:¹⁰ I satsen **Мы всерьез и внимательно обсудили проблему* säger *всерьез* någonting om *diskussionen* ('мы вели серьезную дискуссию'), medan *внимательно* kvalificerar *subjektet* ('мы были внимательными'); dessa två kvalifikationer är inte kompatibla.

Den indirekta "hänvisningen till motsatsen" hos *всерьез* förklarar också varför detta adverb — i motsats till *серьезно* — inte kan kombineras med vissa gradadverb, såsom *очень, крайне, совсем* (jämför **очень / крайне / совсем всерьез*): 'не в шутку, не для игры' är en "absolut" karakteristik, något som man i allmänhet inte är benägen att betrakta som "graderbart".

4.3. "Karakteristiken genom en negation" hos *всерьез* gör att detta adverb särskilt bra går ihop med fasverb med betydelsen 'början av en handling / process / tillstånd': *Мы начали всерьез* = 'Мы начали не в шутку, не для игры'. När däremot *серьезно* kombineras med fasverb, t.ex. *Мы начали серьезно обсуждать проблему*, är det fråga om en kvalitativ karakteristik av själva **diskussionen**, "Vi börjad

⁹Observera även likheten i bildningsmönstret: *в шутку* — *всерьез*.

¹⁰Däremot förekommer *всерьез* mycket frekvent tillsammans med tiden adverbet *надолго*: *всерьез и надолго* — enligt min mening en fast (fraseologisk) förbindelse, som i allmänhet nämns i ordböckerna; hos Ožegova t.ex. med betydelseförklaringen *очень серьезно*.

föra en seriös (djup, grundlig, ingående) diskussion av problemet”, medan *Мы начали всерьез обсуждать проблему* snarare karakteriserar **övergången**, ”Vi satte igång på allvar att diskutera problemet”. Skillnaden blir särskilt tydlig om man bildar motsatsen till de båda meningarna: ‘*Мы начали поверхностную дискуссию*’ — ‘*Мы не в шутку начали дискуссию*’.

”Karakteristiken genom en negation” hos *всерьез* kan också hjälpa till att förklara det faktum att *всерьез* — i motsats till *серьезно* — är inkompatibelt med vissa beskrivningar av fysiologiska tillstånd, t.ex. **Он всерьез болел / хворал* (jämför: **Он не в шутку болел / хворал*). När det finns en möjlighet att tolka meningen som ‘övergång till en ny fas’, som t.ex. i *Он всерьез заболел* (jämför: *Он не в шутку заболел*), går det bra att kombinera fysiologiska tillstånd med *всерьез*.

4.4. Hos *всерьез* — som inte kan uttrycka en objektiv kvalitativ karakteristik av den handlande personen själv — spelar betraktarens **subjektiva värdering** en ännu större roll än hos *серьезно*. Därmed får *всерьез* en **större expressivitet** som gör detta lexem olämpligt för vissa (”objektiva”) textsorter, t.ex. vetenskapliga avhandlingar, medan det ofta förekommer i talspråket, i skönlitteraturen och i den journalistiska genren. Några ordböcker (*BAS-2* — inte *BAS-1!* —, *MAS*, *SS*) har en stilistisk markering för *всерьез*, ”разг.”, vilket motsvarar mina iakttagelser: i vissa av de anförda beläggen, t.ex. (14) och (16), är en ersättning av *серьезно* med *всерьез* omöjlig just av stilistiska skäl — *всерьез* passar här inte i den mycket sakliga stilen. Enligt min uppfattning gäller indexet ”talspråklig” dock inte för *alla* användningar

av *всерьез*, i synnerhet inte för de fall där *всерьез* används i sin mest grundläggande betydelse, 'не в шутку, не для игры' (t.ex. i samband med verb som uttrycker betydelsen 'övergång till en ny fas') och när detta adverb ingår i ett fast uttryck, såsom (*вос*)*принять всерьез, помериться силами всерьез*.

4.5. Sammanlagt har *всерьез* ett mycket snävare användningsspektrum än *серьезно*: dels fattas den "kvalitativa karakteristiken av det handlande subjektet" (med ryska synonymer som *вдумчиво, глубокомысленно, строго*) helt hos *всерьез*, dels passar det genom sin utpräglade expressivitet av stilistiska skäl inte i alla sammanhang. *Серьезно* kan därför substitueras för *всерьез* betydligt oftare än tvärtom. Av de citerade exemplen går en sådan ersättning överallt förutom i exempel (29) — p.g.a. den attributiva ställningen —, i (36), (44), där *всерьез* ingår i det fasta uttrycket *принимать всерьез* resp. *помериться силами всерьез*, i (51) — (52), där betoningen i exemplen ligger på *övergången*, inte på den kvalitativa karakteristiken av själva handlingen, och slutligen i (53) — (54) med det fasta uttrycket *как бы всерьез*. (I ytterligare några fall — som jag inte går närmare in på — är ersättningen något tveksam.)

Vad gäller de belägg som innehåller *серьезно* i originalversionen är det lättare att räkna upp de fall där det går bra att ersätta *серьезно* med *всерьез*: helt entydiga fall är (13), (15), (19) — (20), (23); i ytterligare några fall är ersättningen mera tveksam.

4.6. Som avslutning vill jag sammanfatta några resultat av undersökningen i tabellform:

Tabell 1: Adverbens kombinationsmöjligheter med de vanligaste predikatstyperna och möjliga ryska synonymer

PREDIKATSTYP	<i>серь.</i> (ex.)	<i>всерь.</i> (ex.)	MÖJLIGA RYSKA SYNONYMER
Talaksverb (сказать, ответить, ...)	4-8	-	глубокомысленно, сосредоточенно
Förnimmelseverb (смотреть, слушать, ...)	10-12	-	глубокомысленно, сосредоточенно
Intellectuell verksamhet (думать, анализировать, обсуждать, ...)	13-15	30-33	основательно, по-деловому, глубоко
Intellectuell inställning (настроен, относиться, ...)	16-17	36-38	(по-настоящему, как следует)*
Psykiska tillstånd och processer (уверен, страдать, ссориться, ...)	18-19	39-44	сильно, значительно, по-настоящему
Psykisk/social påverkan (затруднить, деформировать, ...)	20-21	45-46	сильно, значительно, по-настоящему
Fysiologiska tillstånd och processer (болеть, заболеть, хворать, ...)	22-23	(-)	сильно, тяжело
"Början av en ny fas" (заняться, начать, ...)	27-28	47-52	основательно, по-настоящему

*) I några fall finns inga lämpliga synonymer.

Litteraturförteckning

- Abramov (1994⁵) [1900]** = Абрамов, Н., *Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений*, Moskva 1994.
- Apresjan (1974)** = Апресян, Ю. Д., *Лексическая семантика. Синонимические средства языка*, Moskva.
- BAS-1 (1948–65)** = *Словарь современного русского литературного языка*, том 1–17, Moskva – Leningrad.
- BAS-2 (1991)** = *Словарь современного русского литературного языка*, том 2, Moskva.
- Dal' (1909)** = *Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля. Третье, исправленное и значительно дополненное издание под редакцией проф. И. А. Бодуэна-де-Куртене* Том Четвертый, S.-Peterburg — Moskva.
- Golubzowa, L. (1991)** *Adverb und Sprachstil. Untersuchungen zur stilistischen Differenziertheit der russischen Literatursprache, insbesondere im lexikalischen Bereich*, München (= Slavistische Beiträge 269)
- MAS (1981–84)** = *Словарь русского языка в четырех томах. Издание второе, исправленное и дополненное*, Moskva.
- Mel'čuk (1974)** = Мельчук, И. А., *Опыт теории лингвистических моделей «Смысл ↔ Текст»*, Moskva.
- Mel'čuk & Žolkovskij (1984)** = Мельчук, И. А. и Жолковский А. К., *Толково-комбинаторный словарь современного русского языка. Опыт семантико-синтаксического описания русской лексики*, Wien (= Wiener Slavistischer Almanach, Sonderband 14)
- Russkij asociativnyj slovar' (1994)** = *Русский ассоциативный словарь. Книга 1, Прямой словарь: от стимула к реакции* Moskva.
- RT (1992)** = *Rysk textkorpus. Maskinläsbar textkorpus (1 miljon löpord) med lemmatiserad konkordans, utarbetad under ledning av Lenart Lönngren*, Uppsala universitet.
- SO (1993)** = Ожегов, С. И. и Шведова, Н. Ю., *Толковый словарь русского языка*, Moskva.